
Europa i la governabilitat global

PID_00260564

Laia Mestres i Camps

Laia Mestres i Camps

Laia Mestres i Camps és investigadora post-doctoral a l'Institut Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI), associada al grup de recerca de l'Observatori de Política Exterior Europea. També col·labora com a investigadora nacional amb el *think tank* European Council on Foreign Relations (ECFR). En el passat va treballar a l'Institut Universitari d'Estudis Europeus (IUEE), a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i al CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs). És doctora en Relacions Internacionals i Integració Europea per la UAB.

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats pel professor: Joan Balcells Padullés (2019)

Primera edició: febrer 2019

© Laia Mestres i Camps

Revisió i actualització en profunditat de l'anterior versió escrita pel catedràtic de Ciència Política de la UAB, Francesc Morata (1949-2014)

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2019

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

Aquests materials didàctics sobre “Europa i la Governabilitat Global” són una revisió i actualització en profunditat de l’anterior versió escrita pel Catedràtic de Ciència Política de la UAB, Francesc Morata (1949-2014). En aquests darrers anys, la Unió Europea ha experimentat tota una sèrie de canvis i transformacions que, necessàriament, obliguen a mirar amb nous ulls el fenomen i l’ambició del projecte europeu. Aquests nous materials mantenen l’esquema bàsic dels originals, amb una estructura de quatre mòduls didàctics (que aborden des de la història i les teories de la integració fins al sistema institucional i les polítiques públiques), oferint un enfocament més actual que tracta les noves qüestions que han marcat l’agenda de la Unió Europea. Així mateix, incorporen al final de cada mòdul una selecció de lectures recomanades per aprofundir en alguns temes d’interès que mereixen especial atenció.

La integració europea és el fenomen polític que ha marcat més la història d’Europa des de la Segona Guerra Mundial. La creació de les tres comunitats europees –Comunitat Europea del Carbó i de l’Acer (CECA), Comunitat Econòmica Europea (CEE) i Comunitat Europea de l’Energia Atòmica (CEEA o Euratom)– va facilitar una sortida civilitzada i esperançadora al caos postbèl·lic donant lloc a un període de pau, estabilitat política i prosperitat econòmica sense precedents. A partir dels anys vuitanta del segle passat aquest projecte d’integració europea va iniciar un procés de reformes permanents que va donar pas al mercat únic amb l’Acta Única Europea i a la Unió Econòmica i Monetària amb el tractat de Maastricht, que també va obrir la porta a la integració política i al canvi de nom: Unió Europea (UE). Aquest procés d’integració econòmica, política i social també va anar acompanyada d’una demanda creixent d’estats europeus que volien entrar a formar part del projecte. En diferents onades d’ampliació es va passar dels sis estats fundadors dels anys cinquanta i seixanta als 28 després de l’ampliació cap a l’Europa central i oriental en la primera i segona dècades dels dos mil.

El procés d’integració és totalment original i únic. No hi ha cap model de referència per a unir econòmicament i políticament estats proveïts de llengües, cultures i tradicions diferents i, a l’inici del procés tampoc no hi havia un pla preestablert. Encara més, el projecte d’integració europea s’ha convertit en un referent per a propostes de regionalisme en altres parts del món. De fet, el que avui coneixem com UE s’ha construït pas a pas en resposta a impulsos interns i externs i a motivacions de tota mena, encara que les econòmiques hagin estat sempre molt presents i prioritàries. En qualitat de responsables europeus, els líders dels estats membres, tant dels grans estats com dels petits, juntament amb els seus ministres i funcionaris, es reuneixen periòdicament a Brussel·les

però també en altres punts de la geografia europea per debatre sobre problemes comuns, negociar conjuntament i amb les institucions supranacionals, i prendre decisions que els comprometen a tots.

Tot i no constituir un estat, al llarg dels anys la UE ha desenvolupat sorprenentment un nombre creixent de polítiques públiques que abracen, en un grau més gran o més petit, tots els sectors de l'activitat pública. El resultat d'aquest procés ha consistit en la comunitarització de les polítiques i l'uropeïtzació de la política dels estats membres. Els governs dels estats membres no poden actuar independentment els uns dels altres, sinó que s'interrelacionen i interactuen per mitjà de la Unió. Les administracions públiques de tots els nivells, les empreses, les universitats, els lobbys i les ONG, entre molts d'altres actors socials, estan implicats directament en el procés de construcció europea mitjançant xarxes d'interessos estructurats a l'entorn de la legislació i els programes comunitaris.

La Unió tampoc no és una organització internacional en ús. Una evolució d'aquestes característiques hauria estat impossible si la UE s'hagués limitat a la cooperació multilateral. En realitat, es tracta d'un sistema polític postwestfalià inclassificable que facilita l'exercici mancomunat de les sobirania transferides. Una organització basada exclusivament en l'intergovernamentalisme mai no hauria estat capaç d'assolir el grau actual d'integració. Sens dubte, això té implicacions fonamentals per als estats membres, les seves institucions i les seves societats. Encara més, quan un estat europeu decideix entrar a formar part d'aquest projecte, no solament signa l'adhesió a un conjunt de tractats, legislació i normes (el que es coneix en l'argot europeu com a cabal comunitari o, en francès, *acquis communautaire*), sinó que es compromet a continuar respectant uns valors compartits de respecte de la democràcia, els drets humans i la justícia social.

Però el balanç del projecte no pot ser avui del tot positiu. Fins fa pocs anys els estudiosos de la integració europea, però també les elits i la ciutadania en general, podien pensar que el projecte de la Unió Europea era irreversible i que, tal com estableixen els tractats, l'objectiu era "una unió cada vegada més estreta dels pobles". Això significava no solament la cessió de la sobirania cap a organismes supranacionals en àmbits tan delicats com la política comercial o la gestió monetària sinó també una convergència de les seves societats lenta però sòlida, gradual però profunda. La sortida del Regne Unit de la Unió, l'emergència amb força de veus cada vegada més euroescèptiques a la majoria dels estats membres i el reforçament del component intergovernamental en la presa de decisions dins de la UE són alguns exemples de la desaparició de la certesa sobre la vocació federal de la Unió Europea. Hem vist que la desintegració és possible i que alguns dels processos d'uropeïtzació eren més superficials del que podien semblar.

Aquests materials didàctics analitzen aquest conjunt de qüestions des de la perspectiva de la ciència política i de les Relacions Internacionals. És del tot impossible entendre un sistema polític tan complex com la UE sense fer referència a la seva evolució històrica, els factors interns i externs que el condicionen, les estructures que el sustenten, els actors que el modelitzen i, finalment, els resultats que el caracteritzen. Per això, el primer mòdul es dedica a l'evolució del procés d'integració des de l'inici. El segon explica les teories clàssiques i els enfocaments moderns del procés d'integració. El tercer mòdul s'ocupa de les principals institucions i dels actors que intervenen en el procés polític. I, finalment, el quart mòdul analitza quatre polítiques públiques europees el procés de les quals reflecteix les diferents modalitats del sistema decisor de la Unió: la Unió Econòmica i Monetària (UEM), la política de cohesió econòmica i social, la política agrícola comuna (PAC) i la política exterior, de seguretat i defensa de la Unió (PESC i PCSD).

Continguts

Mòdul didàctic 1

La història del procés d'integració europea

Laia Mestres i Camps

1. El final de la Segona Guerra Mundial: la cooperació com a primer pas
2. La Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer i el fracàs de la Comunitat Europea de Defensa: el debat sobre la cessió de la sobirania nacional
3. La Comunitat Econòmica Europea i l'Euratom: l'expansió definitiva de la integració
4. El compromís de Luxemburg i la primera ampliació: el primer fre a la integració
5. Ampliació mediterrània i Acta Única Europea: el relançament dels anys vuitanta
6. Cap a la Unió Europea: integració econòmica i unió política
7. Amsterdam i Niça: la concatenació de reformes
8. Tractat constitucional de la UE i ampliació cap a l'est: a la recerca del rumb
9. El vigent Tractat de Lisboa: menys constitucional i amb més velocitats
10. Les diverses crisis de la Unió
11. Annexos

Mòdul didàctic 2

Les teories de la integració europea

Laia Mestres i Camps

1. La Unió Europea com a cas únic d'estudi
2. Neofuncionalisme
3. Intergovernamentalisme
4. Governança a la UE
5. Europeïtzació
6. Neoinstitucionalisme
7. Democràcia i legitimitat a la UE

Mòdul didàctic 3

El sistema institucional europeu

Laia Mestres i Camps

1. Equilibri institucional a la UE
2. La Comissió Europea
3. El Consell Europeu
4. El Consell de la UE
5. El Parlament Europeu
6. El Tribunal de Justícia de la UE
7. La presa de decisions a la UE
8. Lobbisme i grups d'interès a la UE

9. Els ciutadans europeus

Mòdul didàctic 4

Les polítiques

Laia Mestres i Camps

1. La Unió Econòmica i Monetària
2. La política de cohesió econòmica i social
3. La política agrícola comuna
4. La política exterior, de seguretat i defensa comunes

Abreviatures

AUE Acta Única Europea.

BCE Banc Central Europeu.

BEI Banc Europeu d'Inversions.

BEUC Organització Europea dels Consumidors.

CAE Consell d'Afers Exteriors.

CDR Comitè de les Regions.

CECA Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer.

CED Comunitat Europea de Defensa.

CEE Comunitat Econòmica Europea.

CES Confederació Europea de Sindicats.

CIG Conferència Intergovernamental.

CJAI Cooperació Judicial i en Afers d'Interior.

COPA Comitè d'Organitzacions Professionals Agràries.

COPS Comitè Polític i de Seguretat.

Coreper Comitè de Representants Permanents de la Unió Europea.

CPE Cooperació Política Europea.

Ecofin Consell d'Assumptes Econòmics i Financers de la Unió Europea.

EEB Oficina Ambiental Europea.

Euratom Comunitat Europea de l'Energia Atòmica (també CEEA).

FEADER Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural.

FEDER Fons Europeu de Desenvolupament Regional.

FEMP Fons Europeu Marítim i de Pesca.

FEOGA Fons Europeu d'Orientació i Garantia Agrícola.

FSE Fons Social Europeu.

FMI Fons Monetari Internacional.

Frontex Agència Europea per a la Gestió de la Cooperació Operativa a les Fronteres Exteriors dels Estats membres de la Unió Europea.

FSE Fons Social Europeu.

- GATT** Acord General sobre Aranzels Duaners i Comerç.
- OMC** Organització Mundial del Comerç.
- ONG** Organització No Governamental.
- OTAN** Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord.
- PAC** Política Agrícola Comuna.
- PCSD** Política Comuna de Seguretat i de Defensa (abans PESD, Política Europea de Seguretat i de Defensa).
- PESC** Política Exterior i de Seguretat Comuna.
- PESCO** Cooperació Estructurada Permanent.
- PIB** Producte Interior Brut.
- PIMEs** Petites i Mitjanes Empreses.
- R+D** Recerca i Desenvolupament.
- RDA** República Democràtica Alemanya.
- RFA** República Federal d'Alemanya.
- SEAE** Servei Europeu d'Acció Exterior.
- SEBC** Sistema Europeu de Bancs Centrals.
- SME** Sistema Monetari Europeu.
- TFUE** Tractat de Funcionament de la Unió Europea.
- TJUE** Tribunal de Justícia de la Unió Europea (abans TJCE, Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees).
- TUE** Tractat de la Unió Europea.
- UE** Unió Europea.
- UEM** Unió Econòmica i Monetària.
- UEO** Unió Europea Occidental.
- URSS** Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques.

